

Knowledge from the perspective of social epistemology: Knowledge exchange in online society

Preecha Butrat^{1*}

¹ *Independent Scholar, Thailand*

* *Corresponding author. E-mail: Preecha.Butrat@gmail.com*

ABSTRACT

This article examines knowledge from the perspective of social epistemology, focusing on the process of knowledge exchange in online societies. It proposes criteria for evaluating the credibility of information and selecting the social framework that influences the acceptance of information. The evaluation is conducted through three key epistemological perspectives, including consideration of the source of information, transparency and neutrality of the data, and the traceability of the information. It finds that the social framework affecting the acceptance of information involves interpreting data through the existing perspectives or values within a society, leading to either the acceptance or rejection of that information. Moreover, the selection of social frameworks is influenced by culture, personal beliefs, social group relationships, and political ideologies. These criteria for evaluating credibility and social frameworks provide individuals in online knowledge exchanges with clearer guidelines for assessing diverse types of knowledge, ultimately contributing to the establishment of more reliable knowledge.

Keywords: Social Epistemology, Knowledge Exchange, Online Communities, Credibility

ความรู้จากมุมมองของญาณวิทยาเชิงสังคม: การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์

ปรีชา บุตรรัตน์^{1*}

¹ นักวิชาการอิสระ ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: Preecha.Butrat@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความรู้จากมุมมองของญาณวิทยาเชิงสังคม โดยเน้นที่กระบวนการการแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ ได้เสนอเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการเลือกกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูล ซึ่งเป็นการพิจารณาผ่านมุมมองทางญาณวิทยาเชิงสังคม 3 ประเด็น ประกอบด้วย การพิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล ความโปร่งใสและความเป็นกลางของข้อมูลการตรวจสอบย้อนกลับของข้อมูลสำหรับ และพบว่ากรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูลจะพิจารณาถึงการตีความข้อมูลผ่านมุมมองหรือค่านิยมที่มีอยู่ในสังคมที่นำมาสู่การยอมรับหรือปฏิเสธ ข้อมูลทั้งนี้การเลือกกรอบทางสังคมได้รับอิทธิพลจาก วัฒนธรรม ความเชื่อส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ในกลุ่มสังคม อุดมการณ์ทางการเมือง จากเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือและกรอบทางสังคมทำให้ผู้ที่แลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์มีเกณฑ์ในการพิจารณาความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและนำไปสู่ความรู้ที่จริงได้

คำสำคัญ: ญาณวิทยาเชิงสังคม, การแลกเปลี่ยนความรู้, สังคมออนไลน์, ความน่าเชื่อถือ

© 2025 JSSP: Journal of Social Science Panyapat

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันการแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์กลายเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการสร้างและการกระจายความรู้ในสังคมดิจิทัล การศึกษาความรู้จากมุมมองของการรู้เชิงสังคม (Social Epistemology) จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคลในสังคม การรู้เชิงสังคมเน้นการพิจารณาว่าความรู้เกิดขึ้นแล้วกระจายไปอย่างไรภายใต้กระบวนการทางสังคมที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การสนทนา การแบ่งปันประสบการณ์ หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลในชุมชนออนไลน์ สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้คนใช้ในการแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ความรู้ การศึกษาของนิซกุล เสนาวงษ์ (2564) พบว่า คนเจนเนอเรชันแซดในกรุงเทพมหานครใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในยุค New Normal อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้แพลตฟอร์มเช่น Facebook Twitter และ YouTube ช่วยให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายและทันสมัยได้อย่างรวดเร็ว ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการใช้ YouTube ในการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เช่น การเขียนโปรแกรม การทำอาหาร หรือการเรียนรู้ภาษาใหม่ ๆ ผู้ใช้สามารถดูวิดีโอที่มีเนื้อหาสอนอย่างละเอียดและสามารถฝึกฝนตามได้ทันที และการใช้ Twitter เพื่อการติดตามข่าวสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหัวข้อต่าง ๆ ยังช่วยให้ผู้ใช้สามารถรับรู้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและมีความหลากหลายได้อย่างรวดเร็ว (นิกรบ นาคสุวรรณ, 2564) ซึ่งการแพร่กระจายความรู้ในสื่อสังคมออนไลน์ยังมีความท้าทาย เช่น การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลเท็จ การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นทักษะที่สำคัญที่ผู้ใช้ต้องมีเพื่อให้สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย สังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนจากทั่วโลกสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้ในลักษณะไม่เป็นทางการและเปิดกว้าง การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมออนไลน์ช่วยสร้างวิธีการใหม่ ในการเรียนรู้เผยแพร่ความรู้ ที่สำคัญคือความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนในสังคมออนไลน์ไม่จำกัดแค่ผู้เชี่ยวชาญหรือแหล่งข้อมูลแบบดั้งเดิม แหล่งความรู้แบบดั้งเดิมนี้จะหมายถึง ตำรา หนังสือ เอกสารวิชาการ หรือ วารสารต่าง ๆ ด้วย ซึ่งแหล่งความรู้ใหม่บนสื่อสังคมออนไลน์ของแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ทุกคนในสังคมสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ร่วมกันได้

การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญในยุคดิจิทัลปัจจุบัน ญาณวิทยาเชิงสังคมเป็นแนวคิดที่ศึกษาการสร้างและการกระจายความรู้ในบริบททางสังคม โดยเน้นที่การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในสังคมออนไลน์ (Goldman, 1999) การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์สามารถมองได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ซึ่งมีผลกระทบต่อการสร้างความรู้และการรับรู้ของผู้ใช้ (Fuller, 2002) สื่อสังคมออนไลน์เช่น Facebook Twitter และ YouTube เป็นแพลตฟอร์มที่ผู้ใช้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและรู้ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง การแลกเปลี่ยนความรู้ในสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งผู้ใช้สามารถเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารได้ในเวลาเดียวกัน การมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนออนไลน์ (Fuller, 2002) อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ยังมีความท้าทายหลายประการ เช่น การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูล การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) จึงเป็นทักษะที่สำคัญที่ผู้ใช้ต้องมีเพื่อให้สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (นิชกุล เสนาวงษ์, 2564) นอกจากนี้ ญาณวิทยาเชิงสังคมยังเน้นที่การวิเคราะห์บทบาทของชุมชนออนไลน์ในการสร้างและกระจายความรู้ ชุมชนออนไลน์สามารถเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าและเป็นพื้นที่ที่พึงพิงในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ (Fuller, 2002) การมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนออนไลน์ช่วยเสริมสร้างความรู้ลึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นกระบวนการที่มีผลกระทบต่อการสร้างและการกระจายความรู้ในสังคม ญาณวิทยาเชิงสังคมช่วยให้เราเข้าใจถึงบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนออนไลน์

สิ่งนี้ทำให้การศึกษาความรู้จากมุมมองของญาณวิทยาเชิงสังคมในสังคมออนไลน์กลายเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจวิวัฒนาการของการรับรู้และการถ่ายทอดความรู้ในยุคดิจิทัลและบทบาทของสังคมออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนความรู้มีความสำคัญเนื่องจากช่วยเชื่อมโยงผู้คนจากหลากหลายพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรม ความรู้ที่ถูกแลกเปลี่ยนในสังคมออนไลน์ไม่เพียงแต่สะท้อนมุมมองที่หลากหลายเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันในระดับสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความรู้และวิสัยทัศน์ในสังคมปัจจุบัน บทความนี้จะได้ศึกษาความรู้จากมุมมองของญาณวิทยาเชิงสังคม โดยเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถแบ่งปันและรับรู้ข้อมูลในรูปแบบที่หลากหลายและไม่จำกัดกรอบทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เราเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสังคมออนไลน์ในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างความรู้ร่วมในสังคมมนุษย์ยุคดิจิทัลเพิ่มมากขึ้น

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการรู้เชิงสังคม

การรู้เชิงสังคม (Social Epistemology) เป็นสาขาหนึ่งของญาณวิทยาที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรู้และโครงสร้างสังคม โดยมุ่งเน้นไปที่บทบาทของสังคมในการสร้างและกระจายความรู้ ซึ่งต่างจากญาณวิทยาทั่วไปที่มักพิจารณาการรู้ในมุมมองของบุคคลและประสบการณ์ส่วนบุคคลการรู้เชิงสังคมเสนอว่าการรู้ไม่เพียงแต่เป็นผลจากกระบวนการภายในของปัจเจกบุคคล และยังเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มโครงสร้างสังคมที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และการตีความข้อมูล (Goldman, 1999)

ทฤษฎีสำคัญในด้านการรู้เชิงสังคมคือ แนวคิด “epistemic communities” หรือชุมชนญาณวิทยา ซึ่งหมายถึงกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เฉพาะด้านและร่วมกันสร้างความรู้ใหม่ภายในกรอบการทำงานที่เป็นมาตรฐานทางสังคม (Haas, 1992) ชุมชนเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจการพัฒนาความรู้ในสังคม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร่วมมือกันในการประเมินข้อมูลเพื่อสร้างความเข้าใจที่มีเหตุผลและเชื่อถือได้ แนวคิดที่สำคัญในทฤษฎีการรู้เชิงสังคมคือ การเน้นความสำคัญของการรับรู้ข้อมูลจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น สถาบันทางวิทยาศาสตร์หรือสื่อมวลชน ซึ่งมีบทบาทในการสร้างความรู้ที่เป็นที่ยอมรับในสังคม (Fricker, 2007) ความเชื่อที่ที่เกิดขึ้นในสังคมสามารถมีผลต่อการยอมรับหรือการปฏิเสธข้อมูลและความรู้ ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและการควบคุมความรู้ในสังคม

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการรู้เชิงสังคมคือความรู้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นแยกต่างหากจากสังคม แต่เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกรอบของสังคมที่มีความซับซ้อนระหว่างความรู้และระบบสังคม แนวคิดนี้มีบทบาทสำคัญในการ

ทำความเข้าใจว่าความรู้ในสังคมมีวิวัฒนาการอย่างไรและความรู้ถูกกำหนดด้วยบริบททางสังคมอย่างไร สังคมปัจจุบันมีการปฏิสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนรวดเร็ว อีกทั้งยังมีแหล่งที่มาของข้อมูลที่ไม่แน่นอนยากที่จะนำมาสู่ความรู้และความเชื่อที่จริงของปัจเจกได้ ที่ยังคงเป็นปัญหาทางญาณวิทยาสำหรับความรู้ที่อยู่บนสื่อสังคมออนไลน์มีการแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับบุคคลอื่นภายในเครือข่ายได้รับรู้ร่วมกันผู้เขียนจะกล่าวถึงแนวคิด การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ในมิติของญาณวิทยา ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์

การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในแวดวงญาณวิทยาในยุคปัจจุบัน เนื่องจากแพลตฟอร์มออนไลน์ได้กลายเป็นสถานที่สำคัญที่ผู้คนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และข้อมูล ได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ซึ่งการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในระดับปัจเจกบุคคล แต่ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ร่วมในระดับสังคมอย่างต่อเนื่อง (Benkler, 2006) จากมิติของญาณวิทยา การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างและกระจายความรู้ เพราะแหล่งข้อมูลที่มาจกหลายแหล่งหลากหลายมุมมองสามารถช่วยให้ผู้รับข้อมูลได้รับการเรียนรู้ที่ครบถ้วนความหลากหลายมากยิ่งขึ้น สังคมออนไลน์ได้สร้างสภาพแวดล้อมที่มีความเปิดกว้างในการแบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์ โดยเฉพาะในแพลตฟอร์มที่เน้นการสร้างเนื้อหาจากผู้ใช้ เช่น Wikipedia หรือ Reddit ซึ่งสามารถเป็นแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการคัดกรองรวมถึงการร่วมมือกันของสมาชิกในชุมชนออนไลน์ การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ก็ยังคงมีข้อจำกัดบางประการที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งปัญหานี้เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลอาจได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือน การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในสังคมออนไลน์จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายต่อผู้ที่รับข้อมูล โดยเฉพาะเมื่อข้อมูลบางอย่างได้รับการกระจายผ่านช่องทางที่ไม่เป็นทางการและไม่มีการควบคุมที่เข้มงวด (Fricker, 2007) ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการเลือกข้อมูลที่มีอคติหรือข้อมูลที่ไม่เป็นกลาง ซึ่งอาจทำให้เกิดการหลงผิดในกระบวนการรับรู้ของผู้ใช้

สังคมออนไลน์ยังมีบทบาทในการกระจายความรู้ในวงกว้างและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเวลา สถานที่ กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ในลักษณะนี้สามารถช่วยพัฒนาความรู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับมุมมองญาณวิทยาแล้วจะเชื่อว่าผู้รับข้อมูลควรที่จะเชื่อข้อมูลหรือคำบอกเล่าของประจักษ์พยานไว้ก่อนว่าจริง จนกว่าจะมีเหตุผลอันสมควรหรือมีหลักฐานที่มีความสมเหตุสมผลมาหักล้างคำบอกเล่านั้น กรณีของคำบอกเล่าหรือข้อมูลที่ได้จากสื่อสังคมออนไลน์ที่ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ และสามารถเผยแพร่ได้ด้วยตนเองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์จึงนำมาสู่ปัญหาทางญาณวิทยาว่าเราสามารถเชื่อคำบอกเล่าของประจักษ์พยานจากสื่อสังคมออนไลน์ได้หรือไม่

2. ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสังคมดิจิทัล

ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสังคมดิจิทัลยุคปัจจุบันด้วยข้อมูลในโลกออนไลน์มีการแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว การพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่เผยแพร่ในสังคมดิจิทัลจึงเป็นสิ่งสำคัญ ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนอาจนำไปสู่การหลงผิดหรือการตัดสินใจที่ผิดพลาดในหลายด้าน (Fricker, 2007) โดยเฉพาะในแพลตฟอร์มที่มีการแชร์ข้อมูลโดยไม่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ ปัจจัยที่มีผลต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสังคมดิจิทัลคือ แหล่งที่มาของข้อมูล การที่ข้อมูลมาจากแหล่งที่ไม่เป็นทางการหรือไม่มีการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทำให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลลดลง โดยเฉพาะในกรณีของข่าวปลอม (fake news) หรือข้อมูลที่ได้รับการบิดเบือนเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองหรือทางเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแพร่กระจายได้ง่ายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook หรือ Twitter ผู้ใช้งานอาจไม่สามารถแยกแยะได้ว่าแหล่งข้อมูลดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือหรือไม่การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสังคมดิจิทัลยังเกี่ยวข้องกับความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวิจารณ์ของผู้ใช้ ซึ่งหมายถึงการใช้ทักษะในการพิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูลและการตรวจสอบข้อเท็จจริง (digital literacy) ผู้ใช้ที่มีทักษะในการแยกแยะข้อมูลที่น่าเชื่อถือจากข้อมูลที่ไม่เชื่อถือสามารถหลีกเลี่ยงการถูกหลอกลวงได้ดีขึ้น

ผลกระทบที่ชัดเจนจากการเชื่อข้อมูลที่ไม่ได้รับการกลั่นกรองคือ การตัดสินใจที่ผิดพลาดในเรื่องที่สำคัญ เช่น การตัดสินใจทางการเมืองหรือการตัดสินใจด้านสุขภาพ (Lewandowsky, Ecker, & Cook, 2017) ตัวอย่างเช่น ข่าวปลอมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ ส่งผลให้มีการตัดสินใจที่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง (Pennycook & Rand, 2018) และข้อมูลที่ผิดพลาดเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาโรคหรือการ

ป้องกันโรคต่าง ๆ อาจนำไปสู่การเลือกวิธีการที่อันตรายหรือไม่มีประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพ การแพร่กระจายของข้อมูลที่ไม่ได้รับการกลั่นกรองยังส่งผลกระทบในระดับสังคม โดยเฉพาะในการสร้างความแตกแยกหรือความเข้าใจผิดในประเด็นที่มีความขัดแย้งสูง เช่น ประเด็นการเมืองหรือศาสนา ข้อมูลที่ผิดพลาดสามารถทำให้เกิดความตึงเครียดในสังคมและเพิ่มความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (Vosoughi et al., 2018) ผลกระทบเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในข้อมูล แต่ยังส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของแพลตฟอร์มออนไลน์เอง การตรวจสอบข้อมูลก่อนการแชร์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันผลกระทบจากการแพร่กระจายของข้อมูลที่ผิดพลาด การให้ความรู้แก่ผู้ใช้งานเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบข้อมูลและการพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลจะช่วยลดผลกระทบได้

นอกจากนี้ ยังมีเครื่องมือและแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่พยายามแก้ไขปัญหานี้ เช่น ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง (fact-checking) หรือการใช้เทคโนโลยี AI เพื่อตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะเผยแพร่ ดังนั้นหลักการที่สำคัญในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลคือการใช้หลักการ “PROMPT” ซึ่งประกอบด้วย การนำเสนอ (Presentation) ความสัมพันธ์ (Relevance) วัตถุประสงค์ (Objectivity) วิธีการ (Method) แหล่งที่มา (Provenance) และเวลา (Timeliness) การนำเสนอข้อมูลที่ดีต้องมีการวางเค้าโครงที่เหมาะสม มีรายละเอียดชัดเจน และใช้ภาษาและสำนวนที่ถูกต้อง ข้อมูลต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ต้องการศึกษาและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือมีเจตนาแอบแฝง

ความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสังคมดิจิทัลเป็นเรื่องที่ควรให้ความสนใจถึงความผิดพลาดและการบิดเบือนข้อมูล เป็นสิ่งที่อันตรายต่อผู้คนในสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องพิจารณาจากหลายปัจจัย เช่น แหล่งที่มาของข้อมูล ความสามารถในการวิเคราะห์ของผู้ใช้ เครื่องมือที่ช่วยในการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลต้องพิจารณาหลายปัจจัยประกอบด้วย การนำเสนอ ความสัมพันธ์ วัตถุประสงค์ วิธีการ แหล่งที่มา และเวลา การรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะที่สำคัญในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและช่วยให้เราสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

บทบาทของสื่อออนไลน์ในการสร้างและกระจายความรู้

เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารข้อมูล นอกจากนี้ สื่อออนไลน์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างการกระจายความรู้ในยุคดิจิทัล ช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้อย่างรวดเร็วสะดวกสบาย ผ่านแพลตฟอร์ม เว็บไซต์ บล็อก สื่อสังคมออนไลน์ และวิดีโอออนไลน์ YouTube TikTok Facebook Twitter ที่มีการเผยแพร่เนื้อหาที่หลากหลายรูปแบบ รวมไปถึงการช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ โดยผู้ใช้งานสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแชร์ข้อมูล เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันได้

การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นกระบวนการที่มีความสะดวกรวดเร็วมากซึ่งไม่จำกัดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่สามารถให้ความรู้ได้ ในที่นี้ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างและผู้ให้ความรู้ได้และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมดิจิทัลซึ่งเป็นพื้นที่ในการร่วมมือสร้างความรู้ร่วมกันจากประสบการณ์ ความคิดเห็น ความเชี่ยวชาญของผู้ใช้งานในหลากหลายสาขา การมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานในรูปแบบ การคอมเมนต์ แชร์เนื้อหา หรือการร่วมสร้างเนื้อหาใหม่ ๆ (user-generated content) ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และการพัฒนาความเข้าใจที่หลากหลายและมีพลวัต (Fuchs, 2021) กระบวนการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์มีการเชื่อมโยงกับแนวคิดของ “community of practice” หมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจและการปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน ที่จะสามารถพัฒนาความรู้ร่วมกันผ่านการสื่อสารและการแบ่งปันประสบการณ์ (Wenger, 1999) การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์จึงเป็นกระบวนการที่มีลักษณะทางสังคมและพลวัต ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลที่ต้องดูแลและเชื่อถือได้ ด้วยความรู้ในสังคมออนไลน์บางครั้งอาจมีความคลาดเคลื่อนหรือขาดความแม่นยำ การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ต้องอาศัยกระบวนการวิจารณ์และตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการกระจายความรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์โดยมีผู้ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นกลุ่มบุคคลทั่วไปและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ

การกระจายความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของผู้คนทั่วโลก ช่วยให้ผู้ใช้รับข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและสะดวกสบาย เป็นเปิดโอกาสให้ผู้คนจากทุกมุมโลกสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันได้อย่างไม่มีข้อจำกัด โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษาทั้งใน

ระดับอุดมศึกษา แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น MOOCs (Massive Open Online Courses) หรือเว็บไซต์แชร์ความรู้ต่าง ๆ ได้เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความรู้จากสถาบันการศึกษาชั้นนำและผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา (Anderson, 2012) ข้อดีของการกระจายความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์คือความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล เนื่องจากผู้รับข้อมูลสามารถศึกษาได้ทุกที่ทุกเวลา และไม่มีข้อจำกัดเรื่องสถานที่หรือเวลา แพลตฟอร์มออนไลน์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับรูปแบบการเรียนรู้ให้เข้ากับความต้องการของผู้รับข้อมูลได้ เช่น การเรียนออนไลน์แบบโต้ตอบ การใช้เนื้อหาหลายรูปแบบ เช่น วิดีโอ บทความ หรือการสนทนา

ความท้าทายหลายประการของการกระจายความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ คือปัญหาด้านคุณภาพของเนื้อหาความรู้ที่เผยแพร่ เนื่องจากไม่สามารถรับประกันได้ว่าเนื้อหาทุกชิ้นในแพลตฟอร์มออนไลน์นั้นมีความถูกต้องหรือได้รับการยอมรับจากวงการวิชาการ (Bates, 2019) ในบางครั้งผู้รับข้อมูลยังมีความยากลำบากในการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัยหรือขาดทักษะการใช้เครื่องมือดิจิทัลที่จำเป็นในการเรียนรู้ออนไลน์ ซึ่งทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแพลตฟอร์มเหล่านี้ได้เต็มที่ ในทางปฏิบัติการกระจายความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์จึงต้องได้รับการสนับสนุนจากการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัย การจัดการคุณภาพเนื้อหาความรู้ที่เผยแพร่ และการเสริมสร้างทักษะดิจิทัลให้แก่ผู้รับข้อมูล เพื่อให้การกระจายความรู้เป็นไปอย่างครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เมื่อเราทราบถึงวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยุคปัจจุบันที่มีการแลกเปลี่ยนรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีทั้งข้อดีและข้อบกพร่องที่สร้างความเข้าใจผิด บิดเบือนข้อมูล ทั้งนี้ผู้เขียนจะเปรียบเทียบวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมสมัยใหม่และสังคมแบบดั้งเดิมพอสังเขปเพื่อให้บทความนี้ได้สร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างของวิธีการแลกเปลี่ยนความรู้แบบดั้งเดิมกับวิธีการสมัยใหม่ วิธีการที่ความรู้ถูกสร้างและแลกเปลี่ยนในบริบททางสังคม โดยเฉพาะในแง่ของปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระจายความรู้ การตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ในสังคม ซึ่งยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีการสื่อสารมวลชนที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิธีการเข้าถึง การแลกเปลี่ยนความรู้ โดยจะกล่าวถึงการเปรียบเทียบการแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมแบบดั้งเดิมและในสังคมออนไลน์ที่เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล

สังคมแบบดั้งเดิมที่ใช้การแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านการบอกเล่าจากปากต่อปาก หรือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในชุมชนมีข้อจำกัดในเรื่องของการกระจายข้อมูล ความรู้ที่แลกเปลี่ยนกันในสังคมมักมีลักษณะเป็นความรู้ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการที่มีการควบคุมจากบุคคลหรือกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเสียหายหรือการบิดเบือนของข้อมูลได้ หากไม่มีการตรวจสอบความถูกต้องอย่างเข้มงวด ในขณะที่สังคมออนไลน์ในยุคดิจิทัลมีบทบาทในการกระจายความรู้ได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางกว่าเดิมผ่านแพลตฟอร์ม เช่น โซเชียลมีเดีย ฟอรัมออนไลน์ หรือเว็บไซต์เฉพาะทางการแลกเปลี่ยนข้อมูลในสังคมออนไลน์จึงสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา มีการเชื่อมโยงระหว่างผู้คนจากหลายมุมโลก แม้ว่าจะมีประโยชน์ในเรื่องของการกระจายความรู้ แต่ก็มีข้อเสียในด้านการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งในบางกรณีข้อมูลอาจถูกบิดเบือนหรือเผยแพร่โดยไม่มีการพิสูจน์ความถูกต้องก่อน

จากที่กล่าวมาข้างต้นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารข้อมูลในยุคดิจิทัล ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์, บล็อก, โซเชียลมีเดีย (Facebook TikTok Twitter) และวิดีโอออนไลน์ (YouTube) ช่วยให้ผู้คนเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็วและสะดวกสบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยให้ผู้ใช้งานสามารถแสดงความคิดเห็น แชร์ข้อมูล และสร้างเนื้อหาด้วยตัวเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่หลากหลายและมีพลวัต การกระจายความรู้ในแพลตฟอร์มออนไลน์ทำให้ผู้คนจากทุกมุมโลกเข้าถึงข้อมูลจากสถาบันการศึกษามีผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขาได้อย่างสะดวกมีข้อดีในการเรียนรู้ที่ปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้รับข้อมูล แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพเนื้อหาที่เผยแพร่และการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการรู้ เชิงสังคมจึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจบทบาทของสังคมออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเฉพาะในแง่ของการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการเชื่อมโยงระหว่างความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้คน การใช้วิธีการทางญาณวิทยายังช่วยให้เราเข้าใจวิธีการจัดการกับข้อมูลที่หลากหลายการป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลที่ผิดหรือบิดเบือนในสังคมออนไลน์ในสังคมสมัยใหม่ได้

ความสัมพันธ์ระหว่างการรู้และการสื่อสารในสังคมดิจิทัล

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน การรู้และการสื่อสารกลายเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะการสื่อสารในสังคมปัจจุบันการรู้และการสื่อสารในสังคมมีความหลากหลายอันเนื่องมาจากอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัลปัจจุบันทำให้กระบวนการรู้ การสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป การรู้หรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ข้อมูลสร้างความหมายจากข้อมูลนั้นกลายเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เกี่ยวพันกับเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ใช้ในการสื่อสารในโลกดิจิทัล การสื่อสารในสังคมดิจิทัลสามารถทำได้มากกว่าการส่งต่อข้อมูลระหว่างบุคคลเท่านั้นแต่ยังเกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูล การสร้างเนื้อหาหรือความรู้ใหม่รวมไปถึงการแบ่งปันความคิดเห็นในรูปแบบต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ทันทีจากทุกที่ (Castells, 2013)

การรู้ในสังคมดิจิทัลสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วจากข้อมูลจำนวนมากที่มีอยู่บนอินเทอร์เน็ต การสื่อสารก็มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบความเชื่อมโยง และการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อข้อมูลที่ได้ไม่สามารถเชื่อถือได้ในทุกกรณี การใช้เครื่องมือดิจิทัลที่สนับสนุนการสร้างความรู้ในลักษณะ บล็อก แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย หรือการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความรู้ที่มีความถูกต้องและเป็นประโยชน์ (Anderson, 2012) การสื่อสารในสังคมดิจิทัลสามารถทำให้การรู้กลายเป็นกระบวนการที่มีลักษณะร่วมกันโดยไม่จำเป็นต้องผ่านช่องทางดั้งเดิม เช่น การศึกษาในห้องเรียน หรือการรับข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญโดยตรง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหาบนแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Wikipedia หรือ YouTube การเชื่อมโยงทางสังคมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเครือข่ายออนไลน์ การสื่อสารอย่างรวดเร็วในโลกดิจิทัลทำให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือน ส่งผลกระทบต่อการรับรู้และการสร้างความรู้ของผู้คนในวงกว้างได้ ตัวอย่างของการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มีพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์สูง โดยเฉพาะการใช้เพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ (สุพัชรี ภู่อารณ, 2023) การรู้ดิจิทัล (digital literacy) จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างการรู้และการสื่อสารในสังคมดิจิทัลเป็นเรื่องที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ ทั้งในแง่ของการส่งเสริมการเรียนรู้และการตระหนักถึงข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้นจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือน การส่งเสริมให้ผู้คนมีทักษะในการวิเคราะห์ ประเมินข้อมูลซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมดิจิทัลที่มีความรู้ที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ การรู้และการสื่อสารในสังคมดิจิทัลมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา งานวิจัยของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พบว่าการรู้ดิจิทัลช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาในนักศึกษาซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและผู้คนมีความเห็นที่สอดคล้องกันกับงานวิจัยดังกล่าวเพราะปัญหาสังคมปัจจุบันส่วนหนึ่งมาจากระบบการสื่อสารที่เต็มไปด้วยข้อมูลเป็นสาเหตุหลัก ๆ ของการนำมาสู่ปัญหาด้าน โจรกรรม อาชญากรรม หรือแม้แต่การทำให้เสียทรัพย์ ทั้งนี้การรู้และการสื่อสารในสังคมดิจิทัลมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกได้ยากดังนั้นการคิดวิเคราะห์ การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลจึงมีความสำคัญอย่างมาก

การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลเป็นกระบวนการที่สำคัญในการเลือกรับข้อมูล เพื่อให้สามารถแยกแยะข้อมูลที่มีคุณค่าจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือมีอคติ การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลพิจารณาที่แหล่งที่มาของข้อมูล เช่น ความโปร่งใสในการแสดงหลักฐาน การอ้างอิงแหล่งข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลในหลายแหล่งเพื่อลดความผิดพลาดหรือการเบี่ยงเบนของข้อมูล รวมไปถึงการพิจารณาเกี่ยวกับ การใช้เหตุผล การรับรู้ การทดสอบทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นในมิติญาณวิทยายังได้ขยายไปสู่การศึกษาเชิงวัฒนธรรมและภาษาศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจว่าความรู้และความเชื่อมีการพัฒนาและแสดงออกในวัฒนธรรมต่าง ๆ อย่างไร (Stich, 2018) กรณีของข้อมูลออนไลน์ ควรให้ความสำคัญกับการตรวจสอบว่าเว็บไซต์หรือแหล่งข้อมูลมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ เช่น เว็บไซต์ขององค์กรทางวิชาการ มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมักมีมาตรฐานในการเผยแพร่ข้อมูลที่มีคุณภาพโดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ และควรพิจารณาถึงความทันสมัยของข้อมูล การนำเสนอข้อมูลที่มีความลำเอียงอาจส่งผลให้ข้อมูลไม่สามารถใช้งานได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้แล้วเรายัง

สามารถการใช้วิธีการวิจัยที่หลากหลายการศึกษาเชิงวัฒนธรรมซึ่งสามารถช่วยให้เราเข้าใจและประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้เราได้เกณฑ์ในการเลือกหรือรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับข้อมูล

อิทธิพลของกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมต่อการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์

เบื้องต้นคงต้องยอมรับว่าสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ สร้างความรู้ อิทธิพลของกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อกระบวนการนี้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังสามารถกำหนดสิ่งที่เป็นความจริงหรือความรู้ที่ได้รับการยอมรับที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดขอบเขตของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวมถึงข้อมูลในเครือข่ายสังคมออนไลน์ การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์ได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัยที่มีอิทธิพลของการสร้างความรู้ ดังที่จะกล่าวถึงในหัวข้อที่ 5 นี้ คือกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของการแลกเปลี่ยนความรู้ของผู้ที่รับข้อมูลซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจการยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างชุมชนออนไลน์ที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ได้

1. บทบาทของกลุ่มอำนาจในสังคมออนไลน์

การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยอิสระจากอิทธิพลของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ กลุ่มอำนาจที่สามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลในกระบวนการเผยแพร่ข้อมูลรวมไปถึงการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าใครจะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ และข้อมูลใดที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็น “ความรู้” ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาญาณวิทยา ในยุคดิจิทัล (Fuchs, 2021) กลุ่มอำนาจที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความรู้ในสังคมออนไลน์ ได้แก่ บริษัทที่พัฒนาและควบคุมแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook Google Twitter รวมถึงสื่อกระแสหลักและองค์กรที่มีอิทธิพลทางสังคมการเมือง กลุ่มเหล่านี้มักใช้เทคโนโลยีในการควบคุมการเข้าถึงข้อมูลการกระจายข่าวสารผ่านอัลกอริธึม ซึ่งมีผลต่อการเลือกหรือกรองข้อมูลที่ใช้งานจะเห็นดัง ตัวอย่างเช่น ระบบอัลกอริธึมของ Facebook ที่มีการกำหนดว่าโพสต์ใดจะปรากฏในฟีดข่าวของผู้ใช้ ซึ่งไม่เพียงแต่มีผลต่อการเลือกข้อมูลที่ได้รับการเผยแพร่ แต่ยังส่งผลต่อกระบวนการรับรู้ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (Tufekci, 2015) โดยเฉพาะเมื่อข้อมูลที่กระจายออกไปมีการจัดลำดับความสำคัญตามค่านิยมของแพลตฟอร์ม ทำให้ข้อมูลบางประเภทหรือมุมมองที่ขัดแย้งถูกมองข้ามหรือไม่ถูกเผยแพร่ไปยังกลุ่มผู้ใช้งานที่มีขนาดใหญ่

กลุ่มอำนาจที่มีความสามารถในการควบคุมแพลตฟอร์มยังสามารถมีอิทธิพลในการตัดสินใจว่าเนื้อหาใดจะได้รับการยอมรับว่าเป็นความรู้ ในบางกรณี กลุ่มอำนาจสนับสนุนหรือปรับเปลี่ยนข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน เช่น การเผยแพร่ข้อมูลทางการเมืองที่เป็นประโยชน์แก่รัฐบาลหรือองค์กรบางแห่ง (Couldry & Hepp, 2018) หรือแม้กระทั่งการคัดกรองข้อมูลที่อาจเป็นภัยต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือสังคมของกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างกรอบความรู้ที่ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงได้ การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์ยังได้รับผลกระทบจากการควบคุมการจัดระเบียบทางวัฒนธรรมที่มาจากกลุ่มอำนาจ ซึ่งอาจมีการบิดเบือนหรือกรองข้อมูลให้สอดคล้องกับค่านิยมทางวัฒนธรรมของกลุ่มอำนาจ การเลือกเผยแพร่ข้อมูลที่สนับสนุนการเมืองในประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบเผด็จการ หรือการสนับสนุนเนื้อหาที่สะท้อนถึงทัศนคติหรือค่านิยมบางประการที่กลุ่มอำนาจมองว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

อิทธิพลของกลุ่มอำนาจยังสะท้อนออกมาในลักษณะของการสร้างและเสริมสร้าง “ฟองสบู่ข้อมูล” (filter bubbles) ซึ่งหมายถึงการที่ผู้ใช้งานถูกจำกัดข้อมูลเฉพาะที่ตรงกับทัศนคติหรือความเชื่อของตนเอง และไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีมุมมองที่แตกต่าง (Pariser, 2011) ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์มีแนวโน้มที่จะถูกปิดกั้น ไม่เปิดกว้างสำหรับการเรียนรู้จากมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มอำนาจในสังคมออนไลน์เลือกที่จะสนับสนุนข้อมูลที่สอดคล้องกับมุมมองที่ตนเองต้องการให้เกิดขึ้น ดังนั้น การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์จึงไม่ใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติหรืออิสระ แต่ถูกกำหนดโดยอิทธิพลของกลุ่มอำนาจที่มีความสามารถในการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูล การเลือกสิ่งที่จะได้รับการยอมรับเป็นความรู้ และการสร้างกรอบการรับรู้ที่จำกัดความหลากหลายของความคิดเห็นและข้อมูล จึงอาจกล่าวได้อย่างสรุปว่ากลุ่มอำนาจในสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ ความเชื่อ ของบุคคลในเชิงญาณ

วิทยา และอาจจะไม่เกินเลยที่จะกล่าวว่ากลุ่มอำนาจเป็นตัวกำหนดกำหนดทิศทางและขอบเขตของความรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมออนไลน์

2. วัฒนธรรมและการสร้างความรู้

เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและแพลตฟอร์มสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน การสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ล้วนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลและข้อเท็จจริง อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมการรับรู้ การตีความความรู้ของผู้ใช้งานออนไลน์ ในมิติเชิงญาณวิทยาจึงไม่สามารถละเลยบทบาทของวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความรู้ในโลกออนไลน์ได้ เพราะวัฒนธรรมออนไลน์มีอิทธิพลโดยตรงต่อกระบวนการสร้างความรู้ เพราะวัฒนธรรมสามารถกำหนดกรอบการตีความและการแสดงออกทางความคิดในรูปแบบที่เหมาะสมกับกลุ่มหรือสังคมที่ใช้งานอยู่ ตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลในกลุ่มผู้ใช้ที่มีค่านิยมคล้ายกัน มักทำให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ในรูปแบบที่สะท้อนทัศนคติร่วม ค่านิยมของกลุ่มคนในหลายกรณี สังคมออนไลน์ทำให้ผู้ใช้งานสามารถสร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับมุมมองทางสังคม การเมือง หรือวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มได้อย่างรวดเร็ว เช่น การเคลื่อนไหวทางสังคมออนไลน์ (social movements) ที่เกิดจากการเชื่อมโยงของผู้คนที่มีความคิดเห็นร่วม ทำให้เกิดการสร้างความรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม (Tufekci, 2015)

วัฒนธรรมออนไลน์ส่งผลต่อการกระจายข้อมูลความรู้ที่มีความเฉพาะเจาะจงตามแต่ละกลุ่มผู้ใช้งาน โดยมีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook Twitter หรือ YouTube มักจะมีลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงกับค่านิยม รสนิยมของผู้ใช้งานในแต่ละกลุ่มซึ่งทำให้การรับรู้และการสร้างความรู้ไม่ได้เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่หลากหลาย แต่กลับกลายเป็นการเลือกเชื่อมโยงข้อมูลที่เหมาะสมกับตัวตนและความเชื่อของผู้ใช้งานที่ผู้ใช้งานถูกจำกัดการเข้าถึงข้อมูลที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนเองเป็นผลลัพธ์หนึ่งของกระบวนการนี้ ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างความรู้ที่ไม่เปิดกว้างและขาดการวิพากษ์วิจารณ์ที่หลากหลาย (Sunstein, 2018) ซึ่งจะมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาของ Fuchs (2017) ที่ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพิจารณาวัฒนธรรมในเชิงวิพากษ์ในการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์ โดยกล่าวว่า วัฒนธรรมที่ครอบงำในแพลตฟอร์มออนไลน์มีอิทธิพลต่อเนื้อหาที่เผยแพร่ และส่งผลต่อการกำหนดขอบเขตของความรู้ที่ผู้ใช้งานจะสามารถเข้าถึงได้ วัฒนธรรมที่ครอบงำในแพลตฟอร์มสามารถนำไปสู่การกรองข้อมูลที่เป็นภัยต่อผลประโยชน์ของกลุ่มหรือองค์กรที่มีอิทธิพลในการควบคุมแพลตฟอร์ม

วัฒนธรรมของสังคมออนไลน์นั้นมีผลต่อการกำหนด “ความจริง” ที่ได้รับการยอมรับในสังคมออนไลน์ ซึ่งอาจแตกต่างจากความจริงในแง่มุมของวิทยาศาสตร์หรือข้อเท็จจริงที่ยืนยันได้ในโลกภายนอก (Couldry & Hepp, 2018) สังคมออนไลน์มีบทบาทในการสร้าง “ความจริงแบบออนไลน์” (online truths) ซึ่งไม่ได้อาศัยการทดสอบและการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ แต่ขึ้นอยู่กับ การยอมรับของกลุ่มผู้ใช้งานในโลกออนไลน์ ทำให้การสร้างความรู้ในโลกออนไลน์มีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์และไม่สามารถตรวจสอบได้ง่าย การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์จึงเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล และเป็นกระบวนการที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมออนไลน์ที่หล่อหลอมการรับรู้ การตีความความรู้ของผู้ใช้งานในรูปแบบที่จำกัด ถูกกำหนดโดยค่านิยมของกลุ่มต่าง ๆ พอมาถึงตรงนี้จะเห็นว่าการสร้างกรอบทางญาณวิทยาของสังคมออนไลน์จึงมีความสำคัญต่อการรับรู้ความจริงของผู้รับข้อมูลผู้เขียนจะนำเสนอตัวอย่างการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์ดังหัวข้อต่อไปนี้

3. กรณศึกษาและตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง

การสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นกระบวนการที่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลในสังคมดังกล่าว การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์มักจะเน้นถึงการมีอิทธิพลจากผู้มีอำนาจในสังคม วัฒนธรรมที่เป็นตัวกำหนดแนวคิด การตีความข้อมูลในโลกดิจิทัล กลุ่มอำนาจเช่น รัฐบาล องค์กรธุรกิจ หรือกลุ่มผลประโยชน์สามารถกำหนดแนวทางและกรอบการตีความของข้อมูลที่ถูกเผยแพร่ในโลกออนไลน์ ที่ส่งผลให้การพัฒนาการรับรู้ความรู้ในสังคมมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากการสร้างความรู้ในโลกแบบดั้งเดิม เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลและการแบ่งปันความรู้สามารถทำได้อย่างรวดเร็วไม่มีข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ การที่กลุ่มอำนาจสามารถควบคุมช่องทางหรือแพลตฟอร์มออนไลน์จะส่งผลต่อวิธีที่ความรู้ถูกสร้างขึ้นแล้วนำไปเผยแพร่ในสังคมทั้งนี้ผู้เขียนจะยกตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลในสังคมไทยพอสังเขปดังนี้

อิทธิพลของกลุ่มอำนาจ กลุ่มอำนาจในสังคมออนไลน์ประกอบด้วยผู้มีอิทธิพล (influencers) นักการเมือง และองค์กรต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของข้อมูล ตัวอย่างเช่น การเลือกตั้งทั่วไปในปี 2566 แสดงให้เห็นถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการหาเสียงและการสร้างภาพลักษณ์ของพรรคการเมืองต่าง (สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 2566) การใช้แพลตฟอร์มเช่น Facebook และ Twitter เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและความคิดเห็นทางการเมืองทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีการกรองและปรับแต่งโดยกลุ่มอำนาจเหล่านี้

อิทธิพลของวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิธีการรับรู้และการตีความข้อมูลในสังคมออนไลน์ วัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่และการรักษาหน้าตา (face-saving) มีผลต่อการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ในที่สาธารณะ ผู้ใช้งานมักจะหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของกลุ่มหรือบุคคลที่มีอำนาจสูงกว่า (นิชกุล เสนาวงษ์, 2564) นอกจากนี้ วัฒนธรรมการแบ่งปันข้อมูลที่เน้นความบันเทิงและความสนุกสนานยังส่งผลให้เนื้อหาที่มีความบันเทิงได้รับความนิยมมากกว่าเนื้อหาที่มีความรู้เชิงลึก

กรณีทางด้านศึกษาการสื่อสารออนไลน์ในช่วงการเลือกตั้งปี 2566 การเลือกตั้งทั่วไปในปี 2566 เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของอิทธิพลของกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมต่อการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการหาเสียงและการสร้างภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง ทำให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีการกรองและปรับแต่งโดยกลุ่มอำนาจเหล่านี้ (สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 2566) วัฒนธรรมการเคารพผู้ใหญ่ การรักษาหน้าตายังส่งผลให้ผู้ใช้งานหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของกลุ่มหรือบุคคลที่มีอำนาจสูงกว่า

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับในสังคมออนไลน์ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างกรอบแนวคิดและความเชื่อของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต การที่สังคมออนไลน์มักจะเป็นพื้นที่ที่เน้นการเชื่อมต่อแบ่งปันความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ทำให้มุมมองที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มที่มีอำนาจสามารถปรากฏเด่นชัดในพื้นที่ออนไลน์ได้สิ่งที่เห็นได้ชัดคือ การเลือกเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารที่สอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มที่มีอำนาจในช่วงเวลาหนึ่ง ทำให้เกิดการสร้างและการยอมรับความรู้ที่จำกัดอยู่ในกรอบความคิดของกลุ่มดังกล่าว ดังนั้นการสร้างความรู้ในสังคมออนไลน์จึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจและวัฒนธรรมที่ปกครองสังคมออนไลน์ โดยอิทธิพลจากกลุ่มอำนาจและวัฒนธรรมสามารถกำหนดว่าใครจะได้รับโอกาสในการเผยแพร่ความรู้ และความรู้นั้นจะถูกตีความและยอมรับอย่างไรในสังคมดิจิทัล

ข้อเสนอใหม่เกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการเลือกกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูล

สังคมปัจจุบันข้อมูลสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ ความเชื่อถือในข้อมูลขึ้นอยู่กับประเด็นต่อไปนี้ แหล่งที่มาหรือกระบวนการเก็บข้อมูลซึ่งยังคงถูกกำหนดโดยกรอบทางสังคมที่ผู้รับข้อมูลใช้ในการตีความและประเมินค่าของข้อมูล การยอมรับข้อมูลที่ได้มาจากผลลัพธ์ของการประเมินเชิงเทคนิคมีความสัมพันธ์กับการเลือกกรอบทางสังคมที่ผู้รับข้อมูลมีอยู่แล้ว การเลือกกรอบดังกล่าวจึงมีบทบาทในการกำหนดว่าจะมีการยอมรับหรือปฏิเสธข้อมูลอย่างไร บทความฉบับนี้ได้เสนอแนวทางใหม่ในการพิจารณาเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยไม่เพียงแต่พิจารณาแหล่งที่มาหรือวิธีการเก็บข้อมูลเท่านั้น แต่จะพิจารณาผลกระทบของกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการตีความข้อมูลที่มีการเผยแพร่ในวงกว้างของสังคมปัจจุบัน การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกกรอบทางสังคมกับการยอมรับข้อมูลจะช่วยเพิ่มความเข้าใจในปรากฏการณ์การรับรู้ข้อมูลในสังคมยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในกรณีข้อมูลที่ได้รับนั้นมีความขัดแย้งหรือถูกบิดเบือนภายใต้กรอบความเชื่อและอุดมการณ์ของกลุ่มคน

ข้อเสนอใหม่นี้จึงมุ่งหวังที่เสนอกรอบการประเมินที่มีความหลากหลายและปรับตัวตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้กระบวนการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลไม่ถูกจำกัดอยู่แค่ในแง่มุมทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่ยังคำนึงถึงความซับซ้อนของปัจจัยทางสังคมที่มีบทบาทในการตัดสินใจยอมรับข้อมูลในทุกระดับของสังคมประกอบไปด้วย

1. เกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ข้อเสนอใหม่เกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลในสังคมปัจจุบัน เราจำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะของข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูล การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลจึงต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น

เกณฑ์หลักที่หนึ่งคือ แหล่งที่มาของข้อมูล (Source Credibility) เป็นแหล่งข้อมูลที่มีผู้เข้าใช้หรือสืบค้นข้อมูลจำนวนมากรวมไปถึงชื่อเสียงของแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลทั้งนี้จำเป็นมีการตรวจสอบถึงความสอดคล้องของข้อมูลกับข้อมูลที่มีอยู่ในแหล่งอื่น ๆ ซึ่งการตรวจสอบช่วยให้เราสามารถระบุได้ว่าข้อมูลนั้นมีความน่าเชื่อถือหรือไม่

เกณฑ์ที่สอง คือ ความโปร่งใสและความเป็นกลางของข้อมูล (Transparency and Objectivity) ข้อมูลที่น่าเชื่อถือควรมีการเปิดเผยแหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล รวมถึงข้อจำกัดที่ส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ที่ได้ยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงการตรวจสอบทบทวนข้อมูลโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ เพื่อยืนยันความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูล เกณฑ์ที่สามเป็นการตรวจสอบย้อนกลับของข้อมูล (Traceability) ถือเป็นเกณฑ์สำคัญที่ช่วยในการประเมินความน่าเชื่อถือ โดยสามารถตรวจสอบแหล่งที่มาและกระบวนการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะทำให้ข้อมูลนั้นสามารถพิสูจน์ได้ถึงความถูกต้องและมีความมีเหตุผลในการใช้งานด้วยการพิจารณาเกณฑ์ทั้งสามประเด็นนี้อย่างรอบคอบจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่จะสืบค้นหรือต้องการรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูล

การเลือกกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในสังคมโลกปัจจุบันที่ข้อมูลมีการไหลเวียนอย่างรวดเร็วผ่านช่องทางต่าง ๆ ภายใต้อินเทอร์เน็ต การตีความและการยอมรับข้อมูลขึ้นอยู่กับความถูกต้องของข้อมูลและกรอบทางสังคมที่บุคคลนำมาใช้ในการตัดสินใจ กรอบทางสังคม (social framing) หมายถึงวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มสังคมใช้ในการตีความข้อมูลผ่านมุมมองหรือค่านิยมที่มีอยู่ในสังคม ทำให้ส่งผลกระทบต่อการยอมรับหรือปฏิเสธข้อมูล โดยการเลือกกรอบทางสังคมได้รับอิทธิพลจาก วัฒนธรรม ความเชื่อส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ในกลุ่มสังคม อุดมการณ์ทางการเมือง จากการศึกษากรอบทางสังคมในบริบทของการรับข้อมูล เห็นว่าการเลือกกรอบที่สอดคล้องกับค่านิยมและความเชื่อที่มีอยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกันจะส่งผลให้ข้อมูลถูกยอมรับและเชื่อถือมากขึ้น ในขณะที่กรอบที่ขัดแย้งกับความเชื่อเดิมของบุคคลจะส่งผลให้ข้อมูลนั้นถูกมองข้ามหรือปฏิเสธ และการเลือกกรอบทางสังคมยังเกี่ยวข้องกับการสร้างหรือเสริมสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มสังคม ซึ่งทำให้การตัดสินใจในการยอมรับข้อมูลเป็นกระบวนการที่มีทั้งความซับซ้อนและมีความเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไม่หยุดนิ่ง ในส่วนของการศึกษาทางญาณวิทยา การเข้าใจบทบาทของกรอบทางสังคมในการยอมรับข้อมูลทำให้เราเข้าใจถึงกระบวนการของความรู้และความเชื่อในสังคม และสามารถนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ในการปรับปรุงการสื่อสารข้อมูลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคต

บทสรุป

การศึกษายาณวิทยาเชิงสังคม “Social Epistemology” มุ่งเน้นการทำความเข้าใจวิธีที่สังคมสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งต่างจากการศึกษาในเชิงญาณวิทยาแบบเดิมที่สนใจและให้ความสำคัญกับการรู้ของบุคคล การรู้เชิงสังคมให้ความสำคัญกับกระบวนการที่สังคมและชุมชนร่วมมือกันในการสร้างความรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การท้าทายข้อคิดเห็นของกันและกันเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาในสังคมออนไลน์สำหรับบทความนี้พบว่าภายใต้อินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้แบบร่วมมือจากการใช้แพลตฟอร์ม เช่น โซเชียลมีเดีย ฟอรัม และบล็อกออนไลน์ ทำให้การเข้าถึงข้อมูล รวมไปถึงการเข้าถึงความคิดเห็นจากหลากหลายแหล่งที่มาเป็นไปได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง สังคมออนไลน์จึงกลายเป็นพื้นที่ ที่มีทั้งโอกาสและความท้าทายในการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเฉพาะในเรื่องของความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการตรวจสอบข้อเท็จจริง

การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแบ่งปันความคิดเห็นได้อย่างรวดเร็วและไม่มีข้อจำกัดด้านสถานที่หรือเวลา อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายของแหล่งข้อมูลและทัศนคติที่แตกต่างกันอาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ การอภิปรายและการแลกเปลี่ยนความ

คิดเห็นในสังคมออนไลน์สามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายมุมมองทั้งในด้านที่เป็นประโยชน์และในด้านที่อาจนำไปสู่การเผยแพร่ข้อมูลที่ผิดหรือมีอคติ ในเชิงญาณวิทยาเชิงสังคม การพิจารณาบทบาทของเทคโนโลยีในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้จะเน้นถึงการที่เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถช่วยสนับสนุนการกระจายความรู้ในรูปแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แต่ก็ต้องตระหนักถึงความเสี่ยงของการลำเอียงในข้อมูล การขาดการตรวจสอบความถูกต้อง และการสร้างค่านิยมที่ไม่สมดุลระหว่างกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์ยังต้องการกลไกในการประเมินคุณภาพข้อมูล เช่น ระบบการให้คะแนนข้อมูล หรือการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีการเชื่อถือข้อมูลอย่างขาดการพิจารณาจึงนำมาสู่ปัญหา ขวาลปลอมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพ ในเดือนธันวาคม 2567 มีขวาลปลอมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ครีมรีดสีดวงทวารที่อ้างว่าสามารถยุบไว 3 เท่าโดยไม่ต้องผ่าตัด ขวานี้ถูกแชร์อย่างแพร่หลายในโซเชียลมีเดีย ทำให้ประชาชนหลายคนหลงเชื่อและซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอี) ได้ออกมาเตือนประชาชนว่าเป็นขวาลปลอมและขอให้ระมัดระวังในการแชร์ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง (เดลินิวส์, 2567) และอีกหนึ่งขวาลที่มีผู้คนความสนใจมากคือขวาลปลอมเกี่ยวกับภัยพิบัติ: ในเดือนตุลาคม 2567 มีขวาลปลอมที่อ้างว่าประเทศไทยจะมีพายุเข้ามาถึง 24 ลูกในปี นี้ ขวานี้สร้างความตื่นตระหนกและความวิตกกังวลในหมู่ประชาชน กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้ตรวจสอบและยืนยันว่าเป็นขวาลปลอม พร้อมทั้งขอให้ประชาชนตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้ก่อนแชร์ (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศกองบัญชาการกองทัพไทย, 2559) ปัญหาขวาลปลอมในสังคมไทยเป็นเรื่องที่น่ากังวลอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคที่โซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูล ขวาลปลอมมักถูกสร้างขึ้นเพื่อหวังผลประโยชน์บางอย่าง เช่น การทำลายชื่อเสียงของบุคคลหรือองค์กร หรือเพื่อสร้างรายได้จากการโฆษณาในกรณีดังกล่าวขวาลปลอมรูปแบบนี้เป็นขวาลปลอม ที่มีเนื้อหาที่ชวนให้เข้าใจผิด หรือเนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ทั้งหมด โดยมีผลกระทบสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายมิติ ตั้งแต่ระดับบุคคลที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดและส่งผลเสียต่อชื่อเสียงและชีวิต แม้ว่าขวาลปลอมจะมีหน่วยงานที่มีการตรวจสอบขวาลอยู่แล้วแต่ขวาลหรือข้อมูลเหล่านี้กลับมีการแชร์และส่งต่ออย่างมากมายจนถูกมองว่าเป็นขวาลจริงก่อนมีการออกประกาศจากศูนย์ขวาลปลอมของประเทศไทยซึ่งมีความล่าช้าเนื่องจากต้องอาศัยผู้กรรายงานขวาลปลอมจึงจะมีการตรวจสอบข้อมูลนั้น ๆ นับว่ามีความล่าช้า หากว่าประชาชนหรือผู้เสพข้อมูลขวาลมีหลักเกณฑ์ของญาณวิทยาเชิงสังคมที่ได้เสนอไว้ในเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการเลือกกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูลจะสามารถทำให้รู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น

การรู้เชิงสังคมในสังคมออนไลน์มีความสำคัญในแง่ของการสร้างความรู้ร่วมกันที่เป็นไปอย่างโปร่งใสและมีคุณภาพ แม้ว่าในบางกรณีข้อมูลอาจจะถูกบิดเบือนหรือถูกเผยแพร่ในลักษณะที่ไม่สามารถยืนยันความถูกต้องได้ ดังนั้นบทความเรื่องการแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์จึงช่วยให้เราเข้าใจถึงกลไกการสร้างความรู้ในโลกดิจิทัล รวมถึงความเสี่ยงที่เกิดจากการแพร่กระจายข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อการรับรู้ของผู้คนเพื่อให้การแลกเปลี่ยนความรู้ในสังคมออนไลน์โดยการสร้างเกณฑ์การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการเลือกกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูลซึ่งเป็นการพิจารณา ผ่านมุมมองทางญาณวิทยาเชิงสังคมประกอบด้วยการพิจารณาแหล่งที่มาของข้อมูล ความโปร่งใสและความเป็นกลางของข้อมูล การตรวจสอบย้อนกลับของข้อมูล และสำหรับกรอบทางสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับของข้อมูลจะมีการพิจารณาถึงการตีความข้อมูลผ่านมุมมองหรือค่านิยมที่มีอยู่ในสังคมที่นำมาสู่การยอมรับหรือปฏิเสธข้อมูลทั้งนี้ การเลือกกรอบทางสังคมได้รับอิทธิพลจาก วัฒนธรรม ความเชื่อส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ในกลุ่มสังคม อุดมการณ์ทางการเมือง และการเข้าใจเรื่องการรู้เชิงสังคมในสังคมออนไลน์ช่วยให้เราเข้าใจการสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ในโลกออนไลน์และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือและกระบวนการที่สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันที่มีคุณภาพและยั่งยืนในสังคมดิจิทัลด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ณิชากุล เสนาวงษ์. (2564). การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชันแซต ในยุค New Normal ใน กรุงเทพมหานคร. (บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม).
- เดลินิวส์. (2567). เปิด 10 อันดับข่าวปลอม ขอ ปชช.อย่าเชื่อ-แชร์ หวังสร้างความเข้าใจผิดในสังคม. สืบค้นจาก <https://www.dailynews.co.th/news/4186203/>.
- นักรบ นาคสุวรรณ. (2564). การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาไทยในยุคดิจิทัล. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 15(1), 490-502.
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศกองบัญชาการกองทัพไทย. (2559). “ข่าวปลอม” มหันตภัยร้ายจาก Social Network. สืบค้นจาก https://www.sscthailand.org/uploads_ssc/research_201612291482988188250499.pdf.
- สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์. (2566). การศึกษาการสื่อสารออนไลน์ของสังคมไทยในปี 2566 สู่ข้อเสนอเพื่อบทบาทการสื่อสารออนไลน์ในการขับเคลื่อนสังคม. สืบค้นจาก <https://www.thaimediafund.or.th/article-02052567/>.
- สุพัชร ภู่อารณ, ศรินทร มีขอบทอง และ ชิตพล ดีขุนทด. (2023). การรู้ดิจิทัลและพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ระดับปริญญาตรี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 13(2), 1-15.
- Anderson, C. (2012). *Makers: The new industrial revolution*. London: Random House.
- Bates, A. W. (2019). *Teaching in a digital age: Guidelines for teaching and learning*. Vancouver: Tony Bates Associates Ltd.
- Benkler, Y. (2006). *The wealth of networks: How social production transforms markets and freedom*. London: Yale University Press.
- Castells, M. (2013). *Communication Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2018). *The mediated construction of reality*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford: Oxford University Press.
- Fuchs, C. (2021). *Social media: A critical introduction*. London: Sage.
- Goldman, A. (1999). *Knowledge in a social world*. Oxford: Oxford University Press.
- Haas, P. M. (1992). Epistemic communities and international policy coordination. *International Organization*, 46(1), 1-35.
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., & Cook, J. (2017). Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the "Post-Truth" Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 353-369.
- Pennycook, G., & Rand, D. G. (2018). Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(46), 11576-11581.
- Stich, S., Mizumoto, M., & McCready, E. (Eds.). (2018). *Epistemology for the Rest of the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Sunstein, C. (2018). *Republic: Divided democracy in the age of social media*. New Jersey: Princeton university press.
- Tufekci, Z. (2015). Algorithmic harms beyond Facebook and Google: Emergent challenges of computational agency. *Colorado Technology Law Journal*, 13, 203-218.

- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146-1151.
- Wenger, E. (1999). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge university press.